

BOJ RAŠIŠKE ČETE Z NEMCI PRI KOPAČU NA OŽBOLTU

Domačija pri »Kopaču«, Sv. Ožbolt št. 19 (sedaj Ožbolt nad Zmincem št. 13) je bila pred drugo svetovno vojno in še več let po njej povezana s kolo-vozno cesto, ki je potekala iz Puštala po dolini Hrastnice. Sedaj je več kot polovica ceste asfaltirane, ostali del pa je lepo vzdrževano makadamsko cestišče. Peš hoje od Puštalskega gradu do »Kopača« je 1 ura in 30 minut. Na srednje veliki hribovski kmetiji, nadmorske lege 652 m, so redili nekaj glav goveje živine, drobnico, prašiče in par konj. Gozdne parcele so dajale dovolj drv in lesa za domačo porabo, nekaj pa tudi za prodajo. Na kmetiji so ob prihodu nemškega okupatorja živeli gospodar Franc Krmelj, njegova žena Marija, njen sin iz prvega zakona Franc Fojkar, star 16 let, in šest otrok iz njenega drugega zakona, v starosti od 4 do 11 let. Številna družina je živela skromno. Danes je kmetija v tujih rokah.

Bitka pri »Kopaču« je prvi spopad med nemškim okupatorjem in partizani na loškem območju. Bila je že večkrat opisana v različnih glasilih in publikacijah, toda nikoli podrobno, kar pa si glede na njen pomen in veličino vsekakor zasluži. Pomembno je vplivala na kasnejši razvoj političnih in vojaških dogodkov v okolici Škofje Loke. Večinoma religiozno kmečko prebivalstvo, ki se je tedaj prvič srečalo s partizani, je spoznalo resnične borce za svobodo, komuniste, ki niso bili v ničemer podobni prikaznim iz nemških lepakov, in večina je ostala zvesta osvobodilnemu gibanju do konca. Tudi likvidacija izdajalca je naletela na odobravanje pri njih, obenem pa strahovala tiste, ki so se kakorkoli udinjali okupatorju.

Rašiška četa je bila ustanovljena 28. julija 1941 iz šmarnogorsko-gameljske in črnuške partizanske skupine. Ob ustanovitvi je štela 27 borcev in bork. Njen komandir je postal Stane Kosec iz Rašice, politični komisar pa Mile Špacapan iz Črnuč, ki ga je sredi septembra istega leta nasledil Maks Pečar, prav tako iz Črnuč. V času obstoja čete se je v njej bojevalo preko 65 borcev in bork. Četa je sprva delovala samostojno, po 17. avgustu 1941 pa v sestavu Kamniškega bataljona, toda o akcijah proti okupatorju na njenem operativnem območju je odločalo le vodstvo čete.

Dne 27. septembra 1941 so Nemci napadli Rašiško četo na rašiškem po-bočju. Skupina 14 borcev, ki je od rašiške tragedije dalje predstavljala Rašiško četo, se je prebila skozi številne sovražnikove zasede, prebredla Savo in se ustavila na Medanskem hribu. Tu jo je obiskal član Glavnega poveljstva slovenskih partizanskih čet Aleš Bebler in jo začasno usmeril v Polhograjske Dolomite (na območje t. i. Ljubljanske pokrajine), kjer naj bi počakala nadaljnjih navodil Glavnega poveljstva. Ostali borci Rašiške čete so se razšli po rašiških gozdovih in tam doživljali najrazličnejše usode. Nekateri so se zatekli v Ljubljano in se kasneje priključili svoji četi.

Požgano gospodarsko poslopje pri »Kopaču« na Ožboltu dne 31. oktobra 1941

V skupini, ki je šla v Polhograjske Dolomite, so bili: Mile Špacapan, komandir, Marjan Rožanc, komisar, Ivan Zajc, Juri Zajc, Martin Jurič, Mirko Knapič, Cveto Novak, Milan Juvan, Slavko Kraljič, Mirko Kraljič, Tine Zaletel, Jaka Molek in Stane Mrhar (bil ujet od Italijanov pred odhodom čete h »Kopaču«). V Polhograjskih Dolomitih so se četi priključili nekateri njeni borci, ki so se po nemškem napadu na rašiško pobočje umaknili v Ljubljano, in to: Drago Jakopič, Rudi Naglič, Stane Živalič, Vinko Burnik, Srečko Dermastja, Tone Šturm, Ludvik Bradeško in Tone Sever (obsojen na smrt pred odhodom čete h »Kopaču«). Četi pa so se v Polhograjskih Dolomitih priključili tudi naslednji novinci, ki so prišli po zvezi iz Ljubljane: Ladislav Rakovec, Slavko Wester (po nesreči ga je ustrelil soborec na Samotorici, in to pred odhodom čete h »Kopaču«), študent medicine Vinko Železnikar, zlatarski vajenec Vincenc Mikuš, neki čevljar iz Ljubljane, Stane Stanovnik iz Horjula, Angelca (sedaj se piše Razinger in živi v Hrastniku — ostala je pri kajžarju Martinu Kalanu, kjer je četa počivala tisti dan, ko je odšla h »Kopaču« in ni bila udeležena v tem boju) in dva Ljubljčanca, ki sta pobegnila že v Polhograjskih Dolomitih (eden pod Grmado).

Po uspešni likvidaciji italijanskega vojaka v Horjulu, dne 24. oktobra 1941, se je četa premaknila v večernih urah na Koreno, kjer se je zadrževala do 29. oktobra. V noči med 29. in 30. oktobrom je po ukazu Glavnega poveljstva iz Ljubljane prekoračila takratno italijansko-nemško mejo vzhodno od Grmade (kota 989), z namenom, da se na območju Polhovca pridruži razbitim partizanskim enotam iz operativnega območja Kranj in Kamnik, ki naj bi se tam zbrale. Četo je iz Dolomitov vodil do »Kopača« Matko Likovič, kurir Glavnega poveljstva, ki se je vrnil v Polhograjske Dolomite še isti večer, ko

Vinko Železnikar

jo je pripeljal do »Kopača«. S četo sta iz Polhograjskih Dolomitov potovala tudi dr. Aleš Stanovnik, član Vrhovnega plenuma OF (dne 30. oktobra je od kajžarja Martina Kalana, vulgo Lipnika, kjer je četa počivala, odpotoval v Škofjo Loko in od tod z vlakom na Jesenice) in Edvard Giorgioni, kurir Operativnega štaba za Gorenjsko (bil ujet pri »Kopaču«).

Četa se je po prekoračitvi meje dne 30. oktobra približno ob 4. uri zjutraj ustavila pri kajžarju Martinu Kalanu, Sv. Barbara št. 12, in pri njem počivala do večera, ko je nadaljevala pot do »Kopača«, kamor je prispela nekako ob 20 h 30. Borci so bili do kože premočeni, kajti sneg je močno naletaval in ga je bilo domala pol metra. Premočeni in utrujeni borci so se z dovoljenjem gospodarja odpravili na gospodarsko poslopje, kjer so polegli v seno in kmalu drug za drugim trdno zaspali. Straž niso postavili, ker je komandir menil, da to ni potrebno, saj je sneg tako sproti zakril sledi njihovih stopinj. Ni pa računal na izdajalca, domačina, ki jim je sledil in jih za borih nekaj nemških mark izdal Nemcem v Škofji Loki. Že čez mesec dni je za svoje gnusno dejanje prejel zasluženo kazen.

Proti jutru naslednjega dne je sneženje ponehalo in skozi kopaste oblake in jutranje meglice je posijalo sonce. Že ob zori so odšli iskat zvezo z omenjenimi enotami v rajon Polhovca komisar čete Marjan Rožanc in borca Tone Šturm ter Ludvik Bradeško, ki se do boja niso vrnili.

Premočeni borci so se hodili izmenično sušiti h kmečki peči v »Kopačevo« hišo. Nekateri so pustili pri peči mokre plašče in suknjiče in so se kasneje prebijali iz obroča kar brez njih. Četni kuhar Slavko Kraljič je s pomočnikom Jurijem Zajcem pomagal gospodinjji pripravljati kosilo za borce čete, kajti ta dan niso zaužili še ničesar.

Približno ob 13 h 30 so se pri »Kopaču« iznenada pojavili Nemci in hitro obkolili domačijo. Z naperjenim orožjem so vdrli v hišo in zajeli ali pobili sedem borcev, ki so se zadrževali v njej. Borci niso imeli pri sebi orožja, ker je tako zahteval gospodar zaradi številnih majhnih otrok. Zato se niso mogli upreti Nemcem. Ko so opravili s partizani v hiši, so orožje vperili skozi okna in začeli divje streljati proti gospodarskemu poslopju. Takoj nato se je oglasilo njihovo orožje tudi zunaj, kjer so imeli razpostavljene zasede. Partizani na gospodarskem poslopju so imeli orožje zaradi čiščenja razstavljeno in so ga mrzlično sestavljali. Brž, ko so ga sestavili, so začeli odgovarjati na šte-

Jurij Zajc

vilne sovražnikove rafale in strele. Že na začetku boja je krogla zadela v roko čevljarja iz Ljubljane (po imenu ga niso poznali, ker je bil v četi šele nekaj dni), kasneje je bil pri preboju čete težje ranjen in je podlegel ranam v bližnjem gozdu »Mačkovec«, kjer so ga soborci zakopali v sneg. Kmalu za njim je bil težje ranjen študent medicine Vinko Železnikar. Izdihnil je na rokah soborca, ki ga je ranjenega prestregel.

Oholi Nemci so bili prepričani, da bodo zlahka opravili z »banditi«, pa so se uštel. Njihovi pozivi k predaji so bili zaman. Na vsak tak poziv so znova odjeknili partizanski strelji in rafali, ki so dali vedeti Nemcem, da ne bodo imeli lahkega dela. Poskušali so najprej s silo, nato še z zvijačo, toda uspehov ni bilo in jih ni moglo biti. Od kod ta hrabrost borcev, čeprav v brezupnem položaju? Kdor je poznal te prekaljene komuniste in skojevce, mu ni težko razumeti, zakaj takšna hrabrost in bojevitost.

Srditi boj je trajal že nekaj ur, in ko so Nemci uvideli, da odpora partizanov ne bodo strli na tak način, so na različne načine poskušali zažgati gospodarsko poslopje. Zaradi bojazni, da bi se Nemcem to posrečilo, so se borci po krajšem posvetu odločili za preboj, kar jim je tudi uspelo z neznatnimi izgubami. Nemci so po preboju partizanov zažgali gospodarsko poslopje, v katerem je zgorel padli študent medicine Vinko Železnikar.

Molče je skupina partizanov gazila visoki sneg preko Tošča na jugovzhodno pobočje Grmade, kamor je prispela 1. novembra v jutranjih urah. V Polhovem Gradcu je pričelo zvoniti z vsemi zvonovi. Za njimi so se oglasili tudi drugje. Oznanjali so Dan mrtvih.

Četa se je po vrnitvi v Polhograjske Dolomite okrepila z novimi borci iz Ljubljane. Po nekaj dneh se je v taborišču v Gaberju pridružila enotam, s katerimi je iskala stike v Polhovcu. Enote so obdržale samostojnost, izvajanje vojaških akcij pa jim je bilo od Glavnega poveljstva prepovedano. Prehrana in oprema je prihajala iz Ljubljane. Četa je nato dne 5. novembra 1941 sodelovala v akciji na preserski most. Po tej akciji se je od nje ločila skupina borcev, pretežno Primorcev, in je kot Primorska četa odšla na Primorsko, dočim je Rašiška četa dne 12. decembra odšla v poljanske hribe na Pasjo ravan, kjer je bil Cankarjev bataljon. V njegovi sestavi se je potem udeležila velikih bojov v Poljanski dolini, od koder je del borcev odšel pod Karavanke, del Rašiške čete pa je sodeloval tudi v slavni dražgoški bitki.

Slavko Kraljič

V boju pri »Kopaču« je sodelovalo 22 borcev Rašiške čete in kurir operativnega štaba za Gorenjsko Edvard Giorgioni. Boj pri »Kopaču« je na strani partizanov zahteval naslednje izgube:

Mrtvi:

1. Vinko Železnikar, rojen 13. 12. 1917 v Slovenj Gradcu, študent medicine,
2. Jurij Zajc, rojen 24. 4. 1912 v Zg. Gameljnah, delavec,
3. Slavko Kraljič, rojen 23. 10. 1922 v Sp. Pirničah, vodovodno inštalaterski vajenec.
4. čevljar iz Ljubljane, star približno 35 let.

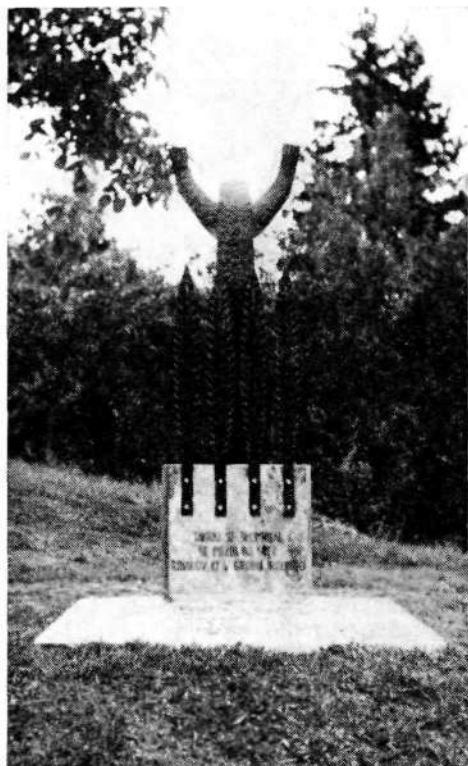
Padle borce so leta 1947 prekopali v skupno grobišče v bivši Dolenčev park na Štemarjih v Škofji Loki, kjer počivajo še danes. Na kraju boja pa stoji spomenik, ki ga je dne 22. julija 1959 okrila organizacija ZB NOV Puštal.

Ujeti:

1. Mirko Knapič, rojen 2. 10. 1917 v Tacnu, soboslikarski pomočnik,
2. Leon Zajc, rojen 30. 3. 1916 v Zg. Gameljnah, delavec,
3. Martin Jurič, rojen 11. 11. 1920 v Šmartnem pod Šmarno goro, kleparski pomočnik,
4. Vincenc Mikuš, rojen 1. 4. 1924 v Jaršah, zlatarski vajenec,
5. Edvard Giorgioni, rojen 23. 11. 1911 Javornik, Jesenice, laborant.

Prvi trije in Edvard Giorgioni so bili ustreljeni kot talci v Dragi pri Begunjah dne 14. novembra 1941, Mikuš pa prav tam dne 3. januarja 1942. Vsi so pokopani v skupnem grobu na kraju ustrelitve.

O številu sovražnikovih vojakov, ki so sodelovali v tem boju, ni na razpolago arhivskih virov. Izjave prič pa se precej razlikujejo. Zato lahko to število le ocenimo na približno 80 do 100 mož (med njimi precej Luksemburžanov, katerih aktivnost v tem boju ostaja uganka), ki so pripadali policijski enoti in gestapu iz Škofje Loke. Po preboju partizanov je Nemcem prišla pomoč iz Škofje Loke, ki naj bi po izjavah prič bila po številu mož močnejša od prvotne skupine. Tudi o izgubah sovražnika ni zanesljivih podatkov. Po izjavah preživelih borcev naj bi imel 3 mrtve oziroma ranjene vojake, po izjavah doma-

Spomenik pri »Kopaču«
na Ožboltu. Foto S. Pečar

činov pa dva mrtva in dva ranjena. Še isti večer so jih v spremstvu manjše skupine vojakov in ob pomoči Franca Fojkarja odpeljali s parom ročnih kmečkih sani, izposojenih pri »Kopaču«, do kmeta Jožeta Marklja, Sv. Andrej št. 13 (vulgo Rošpoš). Od tam pa jih je ta kmet odpeljal s konjsko vprego v Škofjo Loko.

Pred prihodom k temu kmetu so se ustavili pri Marjani Bašelj, Sv. Barbara 36 (hiša ne stoji več) in zahtevali rjuhe, da so vanje zavili oba ranjenca. Njenemu možu so zaupali, da imajo dva mrtva in dva ranjena vojaka. Ostali Nemci pa so se pri »Kopaču« zadrževali še dalj časa. Bili so dokaj nasilni (z izjemo Luksemburžanov) in so pokradli večje količine živil.

Pričevanja drugih

V letu 1956 sem obiskal nekdanjega gospodarja »Kopačeve« domačije Franca Krmelja na njegovem domu pri Sv. Duhu št. 32, kamor se je preselil z Ožbolta leta 1952. O tem boju je povedal naslednje:

Dne 29. 10. 1941 (pravilno 30. 10. 1941 — op. pisca) ob približno 20 h 30 ko smo že legali k počitku, je neki moški glas dvakrat zaklical pred vežnimi vrati »Kopač, odpri«. Odpreti je šel pastorek Franc Fojkar. Vstopili so štirje oboroženi moški. Prosili so me, ali bi lahko večja skupina mož prenočila v našem hlevu, ne da bi mi povedali, kdo so. Sklepal sem, da so partizani, ker sem zanje že slišal. Dovolil sem jim prenočiti v gospodarskem poslopju v senu,

ker v hlevu ni bilo prostora. Skupina, ki je bila zunaj, se je takoj odpravila k počitku, dočim so ti štirje ostali še nekaj časa v hiši in gledali vojaško karto, nato sta se dva odpravila v noč, ostala dva pa k skupini.

Drugi dan zjutraj je prišel eden od skupine v našo kuhinjo, pogrel nekaj konzerv in jih odnesel k skupini. Ker so bili še od prejšnjega večera premočeni, so se prihajali izmenično sušit k naši kmečki peči. Za kosilo so si pripravili krompir, ki jim ga je dala moja žena. Zaprošili so tudi za kislo zelje, ki sta ga šla iskat v klet moj sin Pavle, star 11 let, in neki partizan. Še preden sta ga prinesla iz kleti, sem skozi okno zagledal Nemce. Ura je bila približno 13 h 30. Iznenada so vstopili v hišo z naperjenim orožjem in kričali po nemško, da naj dvignemo roke. Partizanoma, ki so ju zalotili v izbi, so takoj zvezali roke z žico, ki so jo vzeli na mizarski mizi. Mene niso zvezali, ker sem jim dopovedal, da sem gospodar domačije. Nato so preiskali vse prostore v hiši. V kleti so odkrili skritega partizana in ga zverinsko ubili. Med Nemci, ki so vdrli v hišo, sta bila tudi poznana gestapovca Pfaifer in Šturh. Nemci so kmalu po prihodu v hišo pričeli streljati skozi okna proti gospodarskemu poslopju. Ko so uvideli, da partizanom ne bodo mogli do živega, so poslali mojo ženo, da jih je šla pozivat k predaji. Njeni pozivi so bili brezuspešni. Zato so se Nemci odločili za požig gospodarskega poslopja. Najprej so to zaukazali meni, kar sem odločno odklonil z izgovorom, da me bodo partizani zagotovo ubili in bo tako kopica otrok ostala brez očeta. Ker so uvideli, da me k temu ne bodo pripravili, so se odločili, da bo to storil eden izmed ujetnikov, za katerega sploh ne vem, v katerem prostoru in kdaj so ga ujeli, ker sem bil tako zmeden. V roke so mu potisnili posodo z žerjavico in prisilili, da je z njo odšel do gospodarskega poslopja skozi zadnja vežna vrata. Odprl je lesena vrata od gospodarskega poslopja in stresel žerjavico na kup narezane živinske krme. Partizani, ki so bili v sosednjem prostoru, so tlečo krmo takoj pogasili. Zato so istega ujetnika ponovno prisilili, da se je po lestvi povzpел do gornje line, ki je bila izrezana v leseni steni gospodarskega poslopja, in z vžigalicami poskušal zažgati seno. Poskus mu ni uspel, ker je bilo seno ob lini vlažno in močno stlačeno. Šele tretji poskus s petrolejem, ki sem jim ga moral dati, mu je uspel. Plameni so hitro zajeli celotno poslopje in to nekako ob 18. uri. Partizani so se prebili iz gorečega poslopja in se rešili. Zgorel je neki medicinec, ki je bil že pred požigom smrtno zadet. Ko je bilo poslopje še v plamenih, je Nemcem prišla pomoč.

Število žrtev na strani sovražnika mi ni znano, dočim pa so partizani imeli tri mrtve (eden je zgorel, enega so ubili v kleti, enega pa pri stranišču za hišo) in tri ujete. Ujetnike so Nemci odpeljali s seboj, dočim smo padle partizane pokopali pod orehom pod hišo in so bili po osvoboditvi prekopani, meni neznano kam.

Izjava Franca Krmelja se nekoliko razlikuje od izjav drugih prič, pa tudi glede dejanskega stanja, predvsem glede števila mrtvih in ujetih partizanov, kakor tudi glede pozivanja k predaji in požiga gospodarskega poslopja. Padli so namreč štirje partizani, ker je ranjeni čevljar izdihnil kmalu po preboju nedaleč od »Kopača«, ujetih pa je bilo pet. Razen gospodinje so Nemci poslali pozivat partizane k predaji njenega sina iz prvega zakona Franca Fojkarsja. Na njegov poziv so partizani odgovorili z rafalom iz mitraljeza, ki je zadel kolo slamoreznice in je strašno počilo. Gospodarsko poslopje pa je bilo požgano po preboju partizanov iz gospodarskega poslopja.

Še živeči borci Cveto Novak iz Ljubljane, Na Jami 3, Tine Zaletel iz Kranja, Škofjeloška 1, in Ladislav Rakovec iz Maribora, Goriška 19 b, pripovedujejo, kako so na gospodarskem posloplju doživljali boj:

Preden je četa prišla h »Kopaču«, je počivala pri kajzarju Martinu Kalanu, Sv. Barbara, kjer so nam postregli z mlekom in sadjem. Oboroženi smo bili z mavzericami in dvema puškomitraljezoma (mitraljezca sta bila Tine Zaletel in Milan Juvan). Oblečeni smo bili različno, pretežno športno, nekateri pa v bivše jugoslovanske uniforme. Le redki so nosili plašče. Na glavi smo imeli pretežno kape s ščitnikom, posamezniki pa šajkače. Pokrivala so bila opremljena z rdečo peterokrako zvezdo s srpom in kladivom. Položajnih oznak takrat še ni bilo. Prevladovali so mladi delavci, večinoma člani KP in SKOJ. Pri »Kopaču« smo se ustavili povsem slučajno zaradi slabega vremena in zato, da poiščemo zvezo z enotami, katerim smo se morali pridružiti. Bili smo do kože premočeni. Ob prihodu h »Kopaču« je gospodinja vsa začudena rekla: »Ja, kaj takšni ste gošarji in komunisti. No, saj niste takšni, kot se o vas govori. Straž nismo postavili, ker je tako odločil komandir čete.

Po ukazu vodstva čete smo drugi dan dopoldne v gospodarskem posloplju pričeli čistiti orožje, ki smo ga v ta namen razstavili. Ker smo bili še od prejšnjega dne premočeni, smo se hodili izmenično sušit h kmečki peči v hišo. Malo po 13. uri so se iznenada odprla vrata v gospodarsko posloplje in med njimi je stal z naperjeno brzostrelko nemški vojak in za njim še eden. Osupnila sta od presenečenja, nekaj zamrmrala v nemščini, naglo zaloputnila vrata in hitro odšla. Začeli smo mrzlično sestavljati orožje. Največ težav je imel mitraljezec Juvan, ki je imel svoj puškomitraljez še v celoti razstavljen. V naglici je izgubil en del in ga zaradi tega ni mogel sestaviti. Zato ga je zakopal v seno, kjer je kasneje zgorel. Samo trenutek zatem je že zadržalo proti nam. Naglo smo se razporedili po linah in pričeli streljati na Nemce, ki so ležali za drevjem pod poslopljem. Ranili smo nemškega vojaka, ki je predirljivo kričal, da je zadet v trebuh in hkrati prosil za pomoč. Poveljnika, ki je poveljeval skozi okno stanovanjske hiše in z močnim kričanjem vzpodbujal svoje vojake, je zadel Ivan Zajc in moč boja je zaradi tega nekoliko pojenjala. Nemci so se odločili za požig gospodarskega posloplja, da bi nas na ta način zbezali iz njega. Najprej je to poskušal neki nemški vojak pri lesenem lijaku za seno v hlevu. Pravčasno smo ga opazili in je nanj streljal Rudi Naglič in ga verjetno smrtno ranil. Potem so Nemci poslali pozivat k predaji najprej Kopačevo gospodinjo, nato njenega sina iz prvega zakona in nazadnje še ujetega partizana Mikuša. Po neuspešnih pozivih k predaji, na katere smo odgovarjali z orožjem, so Mikuša prisilili, da je vrgel posodo žerjavice skozi vrata gospodarskega posloplja in to na kup narezane živinske krme. Pričelo se je kaditi in še preden je zagorelo, je eden od borcev poteptal žerjavico s čevlji. Med bojem je bil ranjen v zapestje roke čevljar iz Ljubljane, ki smo mu jo takoj obvezali. Za njim je težje zadelo v prsi študenta medicine Železnikarja, ki ga je eden od borcev prestregel in je umrl v njegovem naročju. Njegove zadnje besede so bile »Živela svoboda! Živel Stalin!« Preden je izdihnil, je enemu od borcev izročil svojo uro in prstan s prošnjo, da oboje izroči njegovi zaročenki Erni iz Ljubljane. Njegovo željo je borec po vojni tudi izpolnil.

Boj, ki se je pričel že zgodaj popoldne, je besnel še naprej. Bližal se je večer in treba je bilo nekaj ukreniti. Po krajšem posvetu smo se odločili za preboj, ne glede na žrtve, kajti vsako čakanje bi se nam utegnilo maščevati,

še zlasti, če bi Nemcem uspelo zažgati gospodarsko poslopje. Dogovorili smo se, da izsilimo pot na prostost z močnim ognjem iz vsega razpoložljivega orožja, v prvi vrsti z ročnimi bombami. Tako so Cveto Novak, Tine Zaletel in Ivan Zajc aktivirali po eno ročno bombo, odloputnili lesena vrata, odvrgli bombe proti Nemcem v zasedah in se takoj po strahoviti eksploziji pognali proti gozdu in spotoma divje streljali z mitraljezom in puškami. Brez praske so dosegli zavetje gozda. Ker se presenečeni Nemci niso takoj znašli, so tudi ostali borci planili skozi vrata in se pognali za prvimi tremi. Težje je bil ranjen v hrbet čevljar iz Ljubljane (prvič je bil ranjen že med bojem na gospodarskem posloppju v zapestje). Nezavestnega smo zavili v vojaško odejo in ga nosili s seboj po visokem snegu. Srečno smo se prebili v dolino Hrastnice in se vzpenjali proti Tošču. Med potjo smo v gozdu »Mačkovec« ugotovili, da je čevljar umrl. Zavitega v odejo smo zakopali v sneg. Spomladi so ga neki domačini zakopali v zemljo na istem mestu. Od cerkvice na Selu smo opazovali gospodarsko poslopje pri »Kopaču«, ki so ga lizali ognjeni zublji. V cerkvi je zvon ravno takrat oznanjal večernice. Spomnili smo se tovarišev, ki so ostali pri »Kopaču«. Za njihovo usodo smo zvedeli kasneje. Nemci so v hiši zajeli štiri borce naše čete in kurirja Operativnega štaba za Gorenjsko, dva pa ubili (enega v kleti in enega pri stranišču za hišo, ko se je nameraval prebiti k nam na gospodarsko poslopje).

Za točno število Nemcev, ki so sodelovali v tem boju, tudi mi ne vemo. Ocenjujemo pa, glede na obkolitev tako obsežnega in zahtevnega terena in po uporabljenem orožju, da jih je bilo blizu sto. Resnično pa ostaja odprto vprašanje aktivnosti Luksemburžanov. Glede na celoten potek dogodkov menimo, da so precej pripomogli, da se ta boj ni končal za nas še bolj tragično.

Pripis

Zahvaljujem se vsem, ki so mi pomagali pri zbiranju gradiva v zvezi s tem pomembnim dogodkom iz NOB in pripomogli k popolnejši zgodovinski resnici, še predvsem preživelim udeležencem tega boja. Ne izključujem možnosti, da so posamezni podatki netočni ali nepopolni. Vzrokov za to je več. Preživeli borci in priče, katerih je le malo živih, so podrobnosti pozabili, arhivov pa ni na voljo. Pisani viri pa iste dogodke opisujejo različno, zaradi česar je opredelitev glede zgodovinske točnosti posameznega dogodka izredno težavna ali celo nemogoča.

Viri

Metod Mikuž: Pregled zgodovine NOB v Sloveniji I, Ljubljana 1960. — Cveto Novak-Iztok: Revolucionarni boj pod Šmarno goro in Rašico 1938—1941, Ljubljana 1983. — Janko Prunk: Ob štiridesetletnici smrti dr. Aleša Stanovnika, Borec, št. 1, 1984. — Stane Kovač: Krščanski socialisti in delavska enotnost, Borec, št. 1, 1984. — Tine Zaletel: Predajte se, banditi. Tekst za oddajo »Še pomnite tovariši...« z dne 31. 5. 1959. — Gorenjski muzej Kranj: Knjiga begunskih zapornikov, 1941. — Zgodovinski arhiv Ljubljana, oddelek v Škofji Loki: Evidenca porabe hrane v gestapovskih zaporih v Škofji Loki, 1941. — Stane Pečar: Spomenik pri Kopačevih. Borci Rašiške čete, Glas Gorenjske, 17. 7. 1959. — ZZB NOV Ljubljana-Šiška: Življenjepisi padlih borcev Rašiške čete (Martin Jurič, Mirko Knapič, Slavko Kraljič, Jurij Zajc, Leon Zajc). — Medicinci, padli v NOB: TV-15, št. 14, 5. 4. 1973 (življenjepis Vinka Zeleznikarja).

Ustne izjave

Cveto Novak (avtorjev zapis 31. 5. 1984); Tine Zaletel (avtorjev zapis 3. 7. 1984); Franc Krmelj-Kopač (avtorjev zapis 26. 2. 1956); Marjana Bašelj-Potiskarjeva (avtorjev zapis 15. 3. 1956); Jože Markelj, Andrej nad Zmincem 13 (avtorjev zapis 15. 3. 1956); Martin Kalan, Martinov z Lipnika, Sv. Barbara 12 (avtorjev zapis 15. 3. 1956); Vinko Krajnik, Godešič (avtorjev zapis 15. 3. 1956).

Pisne izjave

Cveto Novak: pismo Loškemu muzeju 10. 3. 1958; govor ob odkritju spomenika pri Kopaču 22. 7. 1959; pismo Občinskemu odboru ZZB Škofja Loka 24. 8. 1983; pisna izjava, avgust 1984. — Tine Zaletel: pismo Loškemu muzeju 18. 2. 1958. — Franc Fojkar: pismo Loškemu muzeju 14. 3. 1958; pisna izjava, Ljubljana 1983. — Tone Šturm, Kobarid: pisna izjava 22. 8. 1984. — Ladislav Rakovec, Maribor: pisna izjava 12. 8. 1984. — Iztok Stanovnik, Ljubljana: pisna izjava, avgust 1984. — Cveto Novak, Tine Zaletel: pisna izjava 25. 9. 1984 (ZZB Šk. Loka). — Angela Celar, Zbilje: podatki za brata Slavka Kraljiča. — Stefan Zajc, Gameljne: podatki za brata Jurija Zajca. — Frančiška Jurič, Šmartno pod Šmarno goro: podatki za svaka Martina Juriča. — Danica Vrhovnik, Tacen: podatki za brata Mirka Knapiča. — Obč. odbor ZZB NOV Jesenice: podatki za dr. Aleša Stanovnika in Edvarda Giorgioni, 4. 9. 1984. — Obč. odbor ZZB NOV Maribor: podatki za Ladislava Rakovca, 29. 6. 1984. — Obč. odbor ZZB NOV Ljubljana Vič-Rudnik: podatki za Stanislava Stanovnika, 20. 6. 1984. — Obč. odbor ZZB NOV Ljubljana-Bežigrad: podatki za Vinka Nagliča in Mileta Špacapana, 29. 6. 1964. — Komite za družbene dejavnosti Ljubljana-Siška: podatki za borce Rašiške čete z njihovega območja, 13. 6. 1984.